

УДК 343.9.01

DOI 10.33244/2617-4154.1(10).2023.143-150

С. Ю. Задерейко,

канд. юрид. наук,

ДВНЗ «Київський національний

економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

e-mail: zadereikosvitlana@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-0336-0023

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ІНОЗЕМНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Стаття присвячена дослідженню протидії корупції як пріоритетного напрямку законодавчого регулювання в іноземному законодавстві. Наголошено, що протидія корупції за кордоном здійснюється різноманітними методами карального і профілактичного характеру. Каральні, кримінально-правові методи, що застосовуються у всіх державах світу для боротьби з різними проявами корупції, не втрачають актуальності, про що свідчить законодавчий досвід зарубіжних країн останніх років. Не менш важливу роль відіграє профілактика корупційної діяльності в публічній і приватній сферах, формування антикорупційної культури в суспільстві. У всьому світі антикорупційне законодавство націлене на юридичне забезпечення вирішення таких завдань, як запобігання (первинне і вторинне) діянь корупційного характеру, покарання за корупцію як за протиправне діяння (сукупність діянь). Доведено, що вплив на формування європейського законодавства чинив і продовжує чинити підхід, вироблений в англо-американській теорії, що вплинула, безсумнівно, і на формулювання стандартів, закріплених у міжнародних конвенціях і договорах, особливо в частині, що стосується використання інституту цивільної конфіскації. Встановлено, що особливе місце серед антикорупційних актів займає законодавство про захист та заохочення осіб, що повідомляють про факти корупції, яка в одних державах вже міцно увійшла в арсенал заходів, спрямованих на запобігання корупції (США (Закон Сарбейнса-Окслі і Закон Додда-Франка), Румунія, Республіка Корея), а в інших тільки починає формуватися (Білорусь, Казахстан). Виокремлено закон про запобігання корупційній діяльності та боротьби з нею 2004 р. в одній з країн БРІКС – Південно-Африканській Республіці, яким була посилена відповідальність за корупцію і інші злочини, пов'язані з корупційною діяльністю. Зазначено, що закон включає загальне поняття «корупції» як злочину і в наступних нормах конкретизує зміст корупційної діяльності залежно від кола осіб і заборонених діянь, вчинених: 1) певними особами (державними службовцями; іноземними публічними посадовими особами; агентами; депутатами законодавчого органу; співробітниками судових і

слідчих органів); 2) у зв'язку з наданням або отриманням неналежної винагороди; 3) у зв'язку з конкретними питаннями (свідченнями та доказами в судовому процесі; контрактами; державними закупівлями та тендерами; аукціонами; спортивними змаганнями; азартними іграми; 4) у зв'язку з можливим конфліктом інтересів та іншою неприйнятною діяльністю (придбання приватного інтересу в договорі, угоді або інвестуванні державного органу; залякування свідка; перешкодження розслідуванню злочину). Крім того, цей закон містить ряд інших заходів забезпечення, зокрема тих, що стосуються збереження майна, яке, ймовірно, може стати предметом конфіскації. На основі аналізу основних напрямів кримінальної політики ряду держав у сфері протидії корупції виділено основні тенденції розвитку законодавства цих країн. Насамперед варто говорити про встановлення легальної дефініції корупційних діянь, про розробку переліку таких діянь та їх диференціацію в окремих главах (розділах) національних кримінальних законів. Законодавці інших держав змінюють підхід до визначення «корупційний злочин» у контексті кримінальних кодексів, встановлюючи в спеціальних антикорупційних законах вичерпний перелік «корупційних правопорушень». Як приклад, можна навести Закон Білорусії про боротьбу з корупцією. Як і раніше, не слабшає увага законодавців держав-учасників СНД до криміналізації нових антикорупційних кримінальних діянь у руслі рекомендацій міжнародних антикорупційних стандартів.

Ключові слова: законодавство, протидія, корупція, корупційний злочин, корупційне правопорушення.

Метою статті є дослідити особливості протидії корупції як пріоритетного напрямку законодавчого регулювання в іноземному законодавстві.

Постановка проблеми. Виробити дієвий механізм протидії корупції неможливо без порівняльного дослідження цього напрямку у законодавстві зарубіжних країн та аналізу позитивних досягнень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що питання протидії корупції досліджували ряд українських та зарубіжних вчених, а саме: Л. Білінська, А. Волошенко, Д. Гамаш, О. Горган, В. Дедекаєв, В. Журавський, М. Михальченко, О. Михальченко, С. Задорожний, О. Медведько, М. Мельник, С. Нестерцова, С. Клімова, С. Рогульський, О. Терещук, О. Добровольський, О. Проневич, С. Подоляка, А. Лапкін, Ю. Питель, О. Скомаров, Т. Созановський та ін.

Виклад основного матеріалу. Протидія корупції за кордоном здійснюється різноманітними методами карального і профілактичного характеру. Каральні, кримінально-правові методи, що застосовуються у всіх державах світу для боротьби з різними проявами корупції, не втрачають актуальності, про що свідчить законодавчий досвід зарубіжних країн останніх років. Не менш важливу роль відіграє профілактика корупційної діяльності в публічній і приватній сферах, формування антикорупційної культури в суспільстві.

У всьому світі антикорупційне законодавство націлене на юридичне забезпечення вирішення таких завдань, як запобігання (первинне і вторинне) діянь корупційного

характеру, покарання за корупцію як за протиправне діяння (сукупність діянь). Незважаючи на те, що масив антикорупційного законодавства надзвичайно великий і варіюється від держави до держави, можна виділити кілька загальних блоків галузевих антикорупційних актів:

– кримінальне законодавство (кримінальний кодекс), яке включає норми про відповідальність фізичних та юридичних осіб за активне і пасивне отримання неправомірної вигоди, підкуп іноземних посадових осіб, торгівлю впливом, відмивання злочинних доходів тощо, а також окремі кримінально-правові акти, що видаються поряд з кодексами (Австралія, Німеччина, Італія, Канада, США, Франція тощо) або без таких (Великобританія, Ірландія). Наприклад, британський Закон про хабарництво 2010 р. [1] виявився абсолютно новаторським, особливо в частині кримінальної відповідальності юридичних осіб, і за вимогами визнаний набагато суворішим, ніж Конвенція ОЕСР по боротьбі з підкупом іноземних посадових осіб при здійсненні міжнародних комерційних угод, оскільки він не встановлює строку давності притягнення до кримінальної відповідальності і не містить будь-яких приписів щодо імунітету від кримінального переслідування ні для членів парламенту, ні для суддів або прокурорів [2];

– законодавство, що регулює сферу приватного права, яке передбачає санкції за корупційні правопорушення, пов'язані з аудитом, корпоративною етикою тощо (Австралія, Бразилія, Великобританія, Італія, Канада, Словенія, США, ПАР);

– законодавство, що регулює взаємодію органів державної влади та недержавних інститутів, зокрема лобювання;

– законодавство, що регулює питання публічної сфери, а саме виборчого права [3], державної служби, конфлікту інтересів (Австралія, Великобританія, Грузія, Молдова, Республіка Корея, США, Франція, Чехія тощо). Часто дії цих законів поширюються не тільки на державних службовців, але і на керівників вищої ланки компаній з державною участю. Так, відповідно до Закону Французької Республіки про прозорість публічного життя від 11 жовтня 2013 р. [4], голови та керівники публічних установ промислового і торговельного характеру зобов'язані щорічно представляти до Вищого органу з прозорості публічного життя декларацію про конфлікт інтересів і майновий стан, яка включає доходи і витрати за звітний період. Ця вимога поширюється і на акціонерні групи з мажоритарною участю держави і місцевих колективів. Проект нового французького закону про прозорість, боротьбу з корупцією та модернізацію економіки [5], опублікований.

Звертає на себе увагу видання в певних державах комплексних актів, в яких законодавець максимально охопив публічну та приватну сфери державного життя: італійські Закони про запобігання корупції та боротьбу з беззаконням у державній адміністрації 2012 р. і про злочини проти державного управління, об'єднаннях мафіозного типу та помилкової звітності 2015 р. [6]; словенський Закон про цілісність та протидію корупції 2010 г. [7]; закони держав - учасниць ЄАЕС – Закон Республіки Білорусь від 15 липня 2015 р. № 305-Z «Про боротьбу з корупцією» [8] (далі – Закон Білорусі про боротьбу з корупцією), Закон Республіки Казахстан від 18 листопада

2015 р. № 410-V ЗПК «Про протидію корупції» [9] (далі – Закон Казахстану про протидію корупції) тощо.

Особливе місце серед антикорупційних актів займає законодавство про захист та заохочення осіб, які повідомляють про факти корупції, яка в одних державах вже міцно увійшла в арсенал заходів, спрямованих на запобігання корупції (США (Закон Сарбейнса – Окслі і Закон Додда – Франка), Румунія, Республіка Корея), а в інших тільки починає формуватися (Білорусь, Казахстан).

Законом про запобігання корупційній діяльності та боротьбу з нею 2004 р. [10] в одній з країн БРІКС – Південно-Африканській Республіці – була посилена відповідальність за корупцію і інші злочини, пов'язані з корупційною діяльністю. Закон включає загальне поняття «корупції» як злочину і в наступних нормах конкретизує зміст корупційної діяльності залежно від кола осіб і заборонених діянь, вчинених: 1) певними особами (державними службовцями; іноземними публічними посадовими особами; агентами; депутатами законодавчого органу; співробітниками судових і слідчих органів); 2) у зв'язку з наданням або отриманням неналежної винагороди; 3) у зв'язку з конкретними питаннями (свідченнями та доказами в судовому процесі; контрактами; державними закупівлями та тендерами; аукціонами; спортивними змаганнями; азартними іграми; 4) у зв'язку з можливим конфліктом інтересів та іншою неприйнятною діяльністю (придбання приватного інтересу в договорі, угоді або інвестуванні державного органу; залякування свідка; перешкоджання розслідуванню злочину).

Законодавці інших держав змінюють підхід до визначення «корупційний злочин» у контексті кримінальних кодексів, встановлюючи в спеціальних антикорупційних законах вичерпний перелік «корупційних правопорушень». Як приклад, можна навести Закон Білорусі про боротьбу з корупцією. Як і раніше, не слабшає увага законодавців держав-учасниць СНД до криміналізації нових антикорупційних кримінальних діянь у руслі рекомендацій міжнародних антикорупційних стандартів.

Розвиваючи таку складну проблематику, деякі країни вже вдалися до криміналізації як закінченого складу хабарництва – обіцянки та пропозиції неналежних переваг. Наприклад, у Кримінальному кодексі Азербайджану (ст. 311 «Одержання хабара (пасивне хабарництво)», ст. 312 «Дача хабара (активне хабарництво)» та Кримінальному кодексі Молдови (ст. 333 «Отримання хабара», ст. 334 «Дача хабара») відповідальність за пропозицію будь-яких матеріальних вигод або обіцянка (засвідчення) у їх отриманні, по-перше, закріплюється в диспозиціях відповідних кримінально-правових норм і, по-друге, включається в поняття «отримання хабара» і «дача хабара». У кримінальному законодавстві інших держав можливість криміналізації пропозиції та обіцянки хабара поки залишається тільки на рівні наукового або законопроектного обговорення, що, можливо, обумовлено труднощами у правозастосовній практиці.

Висновки. У межах рекомендацій Конвенції ООН проти корупції 2003 р. про необхідність криміналізації незаконного збагачення (ст. 20) «піонерами» у визнанні кримінально караним діянням незаконного збагачення є Кримінальний кодекс

Республіки Молдова від 18 квітня 2002 р. № 985-XV (ст. 3302 «Незаконне збагачення») і Кримінальний кодекс Киргизької Республіки від 1 жовтня 1997 р. № 68 (ст. 308-1 «Незаконне збагачення»). Разом з тим у законодавстві кожної з названих країн з урахуванням національних правових принципів по-різному визначаються аспекти такої криміналізації. Варто зазначити, що сучасні антикорупційні міжнародні стандарти схвалюють і рекомендують криміналізацію діянь юридичних осіб. Цей інститут введено в кримінальне законодавство тільки двох держав-учасниць СНД. Наприклад, в Азербайджані кримінально-правові заходи, що застосовуються щодо юридичних осіб, передбачені у Загальній частині Кримінального кодексу і в кримінально-правовому розумінні розцінюються як інші заходи кримінально-правового характеру. Інша сфера криміналізації інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб простежується у кримінальному законодавстві Молдови, де поряд із фізичними особами юридичні особи визнаються суб'єктами злочину, і щодо них передбачаються особливості призначення окремих видів покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bribery Act 2010. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents> (дата звернення: 03.09.2021).
2. Report from the Commission to the Council and the European Parliament EU Anticorruption Report. Brussels, 3.2.2014 COM(2014) 38 final. URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-humantrafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf (дата звернення: 03.09.2021).
3. LEI COMPLEMENTAR Nº 135, DE 4 DE JUNHO DE 2010. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/LCP/Lcp135.htm (дата звернення: 03.09.2021).
4. LOI n° 2013-907 du 11 octobre 2013 relative à la transparence de la vie publique (rectificatif). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000028266747&fastPos=1&fastReqId=908075337&categorieLien=id&oldAction=rechTexte> (дата звернення: 03.09.2021).
5. PROJET DE LOI relatif à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique. URL: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl3623.asp> (дата звернення: 03.09.2021).
6. LEGGE 6 novembre 2012, n. 190. Disposizioni per la prevenzione e la repressione della corruzione e dell'illegalità nella pubblica amministrazione (12G0213) // (GU n. 265 del 13-11-2012); LEGGE 27 maggio 2015, n. 69 Disposizioni in materia di delitti contro la pubblica amministrazione, di associazioni di tipo mafioso e di falso in bilancio (15G00083) (GU Serie Generale n.124 del 30-5-2015). URL: <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2015/05/30/15G00083/sg> (дата звернення: 03.09.2021).
7. Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (uradno prečiščeno besedilo) (ZIntPKUPB2) (Ur.l. RS, št. 69/2011); Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK-B) (Ur. l. RS, št. 43/2011); Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK-B) (Ur. l. RS, št. 43/2011); Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o integriteti in

Задерейко С. Ю. Протидія корупції як пріоритетний напрям законодавчого регулювання в іноземному законодавстві

preprečevanju korupcije (ZIntPK-A) (Ur. l. RS, št. 26/2011); Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (Ur. l. RS, št. 45/2010).

8. Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь. URL: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=12551&p0=H11500305&p1=1&p5=0> (дата звернення: 03.09.2021).

9. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000410> (дата звернення: 03.09.2021).

10. Prevention and Combating of Corrupt Activities Act (12 of 2004). URL: <http://www.gov.za/documents/prevention-and-combating-corrupt-activities-act-0> (дата звернення: 03.09.2021).

REFERENCES

1. Bribery Act 2010. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents> (data zvernennia: 03.09.2021).

2. Report from the Commission to the Council and the European Parliament EU Anticorruption Report. Brussels, 3.2.2014 COM(2014) 38 final. URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-humantrafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf (data zvernennia: 03.09.2021).

3. LEI COMPLEMENTAR Nº 135, DE 4 DE JUNHO DE 2010. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/LCP/Lcp135.htm (data zvernennia: 03.09.2021).

4. LOI n° 2013-907 du 11 octobre 2013 relative à la transparence de la vie publique (rectificatif). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000028266747&fastPos=1&fastReqId=908075337&categorieLien=id&oldAction=rechTexte> (data zvernennia: 03.09.2021).

5. PROJET DE LOI relatif à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique. URL: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl3623.asp> (data zvernennia: 03.09.2021).

6. LEGGE 6 novembre 2012, n. 190. Disposizioni per la prevenzione e la repressione della corruzione e dell'illegalità nella pubblica amministrazione (12G0213) // (GU n. 265 del 13-11-2012); LEGGE 27 maggio 2015, n. 69 Disposizioni in materia di delitti contro la pubblica amministrazione, di associazioni di tipo mafioso e di falso in bilancio (15G00083) (GU Serie Generale n.124 del 30-5-2015). URL: <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2015/05/30/15G00083/sg> (data zvernennia: 03.09.2021).

7. Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (uradno prečiščeno besedilo) (ZIntPKUPB2) (Ur.l. RS, št. 69/2011); Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK-B) (Ur. l. RS, št. 43/2011); Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK-B) (Ur. l. RS, št. 43/2011); Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK-A) (Ur. l. RS, št. 26/2011); Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (Ur. l. RS, št. 45/2010).

8. Natsyonalnii pravovoi ynternet-portal Respublyky Belarus. URL: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=12551&p0=H11500305&p1=1&p5=0> (data zvernennia: 03.09.2021).

9. Ynformatsyonno-pravovaia systema normatyvnikh pravovikh aktov Respublyky Kazakhstan. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000410> (data zvernennia: 03.09.2021).

10. Prevention and Combating of Corrupt Activities Act (12 of 2004). URL: <http://www.gov.za/documents/prevention-and-combating-corrupt-activities-act-0> (data zvernennia: 03.09.2021).

S. Zadereiko. Anti-Corruption as a Priority Direction of Legislative Regulation in Foreign Legislation

The article is devoted to the study of combating corruption as a priority area of legislative regulation in foreign legislation. It is noted that countering corruption abroad is carried out by various methods of punitive and preventive nature. Punitive, criminal law methods used in all countries of the world to combat various manifestations of corruption do not lose their relevance, as evidenced by the legislative experience of foreign countries in recent years. An equally important role is played by the prevention of corruption in the public and private spheres, the formation of an anti-corruption culture in society. All over the world, anti-corruption legislation is aimed at providing legal support for solving such problems as preventing (primary and secondary) acts of a corrupt nature, punishing corruption as an illegal act (a set of acts). It is proved that the approach developed in the Anglo-American theory has influenced and continues to influence the formation of European legislation, which undoubtedly influenced the formulation of the standards enshrined in international conventions and treaties, especially in terms of the use of the institution of civil confiscation. It has been established that a special place among the anti-corruption acts is occupied by legislation on the protection and encouragement of persons who report the facts of corruption, which in some states has already firmly entered the arsenal of measures aimed at preventing corruption (Romania, the Republic of Korea), while in others it is just beginning to take shape (Belarus, Kazakhstan). The Law on the Prevention and Combating of Corruption Activities of 2004 was singled out in one of the BRICS countries – the Republic of South Africa, which increased liability for corruption and other crimes related to corruption. It is noted that the law includes the general concept of "corruption" as a crime and, in the following norms, specifies the content of corrupt activities depending on the circle of persons and prohibited actions committed by: 1) certain persons (civil servants, foreign public officials; agents; deputies of the legislative body; employees judicial) and investigative bodies); 2) in connection with the provision or receipt of improper remuneration; 3) in connection with specific issues (testimony and evidence in litigation; contracts; public procurement and tenders; auctions; sports competitions; gambling; 4) in connection with a possible conflict of interest and other unacceptable activities (acquisition of private interest) in the contract, agreement or investment of a public body, intimidation of a witness; In addition, this law contains a number of other security measures, including those related to the preservation of property, which is likely to be subject to confiscation. Based on the analysis of the main directions of

the criminal policy of a number of states in the field of combating corruption, the main trends in the development of the legislation of these countries are highlighted. First of all, we should talk about the establishment of a legal definition of acts of corruption, the development of a list of such acts and their differentiation in separate chapters (sections) of national criminal laws. Legislators of other states are changing the approach to the definition of “corruption crime” in the context of criminal codes, establishing an exhaustive list of “corruption offenses” in special anti-corruption laws. An example is the Law of Belarus on Combating Corruption. The attention of the legislators of the CIS member states to the criminalization of new anti-corruption criminal actions in line with the recommendations of international anti-corruption standards is still unabated.

Key words: *legislation, counteraction, corruption, corruption crime, corruption offense.*

Стаття надійшла до редколегії 9 січня 2023 року